

## Een Oost-Javaanse terracotta

In 1966 heeft het museum door aankoop uit de Amsterdamse kunsthandel de hierbij afgebeelde terracotta (afb. 1) verworven. Deze 33 cm hoge, holle cylinder is aan de voorzijde versierd met een vrouwenfiguur, die geleund staat tegen een achtergrond van rotsen, aangeduid door uitstulpingen en inkervingen, en die doorlopen aan de beide zijkanten en de achterkant. Opvallend is de figuratie links bovenaan, waarin men de kop van een menselijk wezen kan herkennen met bolle ogen en wangen en een grote stompe neus. Het vrouwtje is zeer eenvoudig gekleed in een lap die los om het lichaam is geslagen en de borst gedeeltelijk vrijlaat. Met haar rechterhand houdt zij een slip van haar kleed vast. Het haar is in een wrong terzijde van het hoofd gelegd en de enige versiering bestaat uit een paar bloemen: één boven ieder oor en één bij de aanzet van de wrong. In het linker oor draagt zij een doorboorde schijf, maar verdere sieraden, zoals halskettingen, armbanden en ringen zijn er niet. Het gezicht van het vrouwtje is heel naturalistisch weergegeven; het verschilt in niets van de typen die men overal op Java nog kan zien.

Wij zouden onze terracotta willen vergelijken met de voorstellingen op de reliëfs van de Tjandi's Rimbi en Surawana (tweede helft 14de eeuw) en de oudheid LXV (15de eeuw) op de westelijke helling van de Penanggang. Op deze bouwwerken zijn reliëfs aangebracht, waarop de uitbeelding van de vrouwelijke personen zeer sterk doet denken aan het figuurtje dat wij hier voor ons hebben. Wij vinden er dezelfde uiterst gracieuze houding van het lichaam, geheel aan de werkelijkheid ontleend, dezelfde eenvoudige kledij, gewoonlijk met een ceintuur om deze bijeen te houden. De haardracht is dikwijls een wrong opzij van het hoofd, zoals in ons geval, soms ook hangen de haren los af, eventueel bedekt door een klein kapje. Versierselen zijn ook hier bloemen, eenvoudige oorsieraden, een halsketting of een paar armringen. Kennelijk is een dergelijke dracht in dezelfde periode de gangbare mode. De zogenaamde bijzettingen beelden, die ook uit deze tijd dateren hebben weliswaar een heel andere kledij, met een

overvloed aan sieraden en sjerpen, maar dit is het gevolg van de functie van deze beelden: zij moeten de vergoddelijking van overleden personen uitdrukken. Hieraan kan ook de gewoonlijk bijzonder stijve houding van het lichaam worden geweten. Met name op de Tjandi Rimbi treft men bovendien figuraties aan gelijk aan het bol-ogige wezen aan de bovenzijde van onze terracotta. Het uitbeelden van rots- en wolkmotieven die aan dieren, monsters of reuzen doen denken komt trouwens zeer vaak voor in de 14de en 15de eeuw. Afhankelijk van de plaatsing in het gehele tafereel moet de toeschouwer zelf uitmaken, waar een rots, waar een wolk bedoeld wordt. In ons geval hebben wij wel met rotsen te maken, aangezien de vrouw duidelijk geleund staat. Wij mogen dus veronderstellen, dat de terracotta uit de 14de of 15de eeuw dateert. In deze periode is de heersende macht op Java het vorstendom van Majapahit, een stad die op Oost-Java is gelegen in de nabijheid van de tegenwoordige dessa Trawulan, waar kleine en grote terracottafragmenten, soortgelijk aan het onze, in aanzienlijke hoeveelheden zijn gevonden. De hierboven genoemde Tjandi's liggen eveneens in deze omgeving.

Wat de voorstelling op de terracotta betreft hebben wij vermoedelijk te maken met een hemelnymph, die naar de aarde gekomen is om daar samen met haar vriendinnen te baden in een vijver. Verhalen van deze strekking waren in het toenmalige Java heel populair en werden dikwijls uitgebeeld op reliëfs, getuige die van Rimbi en Surawana. Het is niet onwaarschijnlijk dat de twee gouden vrouwenfiguurtjes in het museum (afb. 2) hetzelfde thema uitbeelden. Dit zou tevens een verklaring zijn voor het loshangen van het kleed en de afwezigheid van sieraden.

Naar men aanneemt werden de terracotta cylinders als die welke wij hier beschrijven, gebruikt om de palen van de huizen te versieren en deze tegelijk te beschermen tegen ongedierte en vocht. De huizen van deze periode waren namelijk geheel open. Palen van hout of bamboe waren op een stenen basement geplaatst en droegen het dak.



Afb. 1. Cylinder met vrouwenfiguur. Terracotta,  
H. 33 cm. Oost-Java, 14de-15de eeuw. Rijksmuseum,  
Amsterdam. Aankoop 1966.





Afb. 2. Twee vrouwenfiguurtjes. Goud, H. 3,5 en 3,1 cm. Oost-Java, 14de-15de eeuw. Museum van Aziatische Kunst, Rijksmuseum, Amsterdam.



Eventuele afscheiding van de buitenwereld, bijvoorbeeld voor een slaapvertrek, werd verkregen door het ophangen van gordijnen of het plaatsen van losse wandvlakken. Een soortgelijke constructie hebben de pendapagebouwen van het huidige Java, die echter niet voor bewoning worden gebruikt maar alleen voor ontvangsten en dergelijke. Een sluitend bewijs voor de hypothese dat de terracotta cylindfers voor het boven beschreven doel waren bestemd is er niet. Uit de reliëfs van deze periode waarop huizen staan afgebeeld kan men het niet opmaken. Wel is bekend uit het in 1365 geschreven hofdicht de *Nāgarakṛtāgama* van Prapanca (die een beschrijving geeft van de kraton van Majapahit), dat ter bekroning van de voornaamste huizen pottenbakkerswerk werd gebruikt (zang XL, strophe 2). Daarom neemt men op grond van de vormgeving van de cylindfers aan, dat zij rond de stijlen der huizen werden aangebracht.

T. M. M. HARMSSEN-YDEMA